

مهلتها و مواعد، در آیین دادرسی

رشید رشیدی

قاضی دادگستری شیراز

ایما الاجلین قضیت فلاحدوان علی

سوره قصص آیه ۲۸

اهمیت و آثار مواعد و مهلتها در قانون آیین دادرسی مدنی بر اهل فن پوشیده نیست. توجه به این مهلتها و رعایت آنها هم برای محاکم و هم برای اصحاب دعوی متضمن آثار و فواید فراوانی است. عدم رعایت آنها نیز از سوی محاکم باعث ایجاد بی نظمی و از سوی اصحاب دعوی سبب از دست رفتن امتیاز قانونی، دوباره کاریها و تراکم پروندهها در دادگاهها می شود. مهلتها را از جنبه های مختلف می توان مورد بحث و بررسی قرار داد. در یک نگاه کلی مهلتها و مواعد به دو نوع تقسیم می شوند. یک نوع مهلتهایی هستند که ناظر به انجام فعل یا ترک فعل در مدت معینی از ایام مانند دو روز، سه روز و

ده روز می باشند نوع دیگر مهلتهایی هستند که ناظر به انجام یا ترک فعل در مرحله‌ای از مراحل دادرسی مثل اولین جلسه دادرسی، تا پایان جلسه اول و قبل از پایان دادرسی، می باشند. در نوشته حاضر با این دید کلی به مهلتها نگریسته شده و در دو بخش به ترتیب مواد قانون آیین دادرسی مدنی، دادگاههای عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۹ جهت سهولت و سرعت مطالعه تقدیم همکاران معزز قضایی و مدیران محترم دفتر دادگاهها می شود. یادآوری و تذکر اشتباهات و لغزشها، موجب سپاس خواهد بود.

بخش اول:

مهلت‌های ناظر به انجام فعل یا ترک آن در مدت معینی از ایام

این نوع مهلتها در قانون آیین دادرسی مدنی ۱۳۷۹ بالغ بر ۹ مورد است که عبارت است از دو، سه، پنج، هفت، ده، بیست روزه و یک، دو، سه ماهه. موارد و جایگاه اعمال آنها به شرح آینده است.

الف - مهلت دو روزه

۱- اعلام نقایص دادخواست

مدیر دفتر دادگاه ظرف دو روز نقایص دادخواست را به طور کتبی و مفصل به خواهان اطلاع می دهد. (ماده ۵۴)

۲- صدور قرار رد دادخواست

هرگاه در دادخواست، خواهان یا محل اقامت او معلوم نباشد ظرف دو روز از تاریخ رسید دادخواست به موجب قراری که مدیر دفتر دادگاه و در غیبت مشارالیه جانشین او صادر می کند، دادخواست رد می شود. (ماده ۵۶)

۳- تسلیم اوراق قضایی

مأمور ابلاغ مکلف است حداکثر ظرف دو روز اوراق را به شخص خواننده تسلیم

کند و در برگ دیگر اختاریه رسید بگیرد. (ماده ۶۸)

۴- عودت اوراق قضایی

هرگاه معلوم شود محلی را که خواهان معین کرده است نشانی خوانده نبوده یا قبل از ابلاغ تغییر کرده باشد و مأمور هم نتواند نشانی او را پیدا کند باید این نکته را در برگ دیگر اختاریه قید کند و ظرف دو روز اوراق را عودت دهد. (ماده ۷۲)

۵- رسیدگی به درخواست تبدیل تأمین

درخواست تبدیل تأمین از دادگاهی می شود که قرار تأمین را صادر کرده است. دادگاه مکلف است ظرف دو روز به درخواست تبدیل رسیدگی کرده، قرار مقتضی صادر نماید. (ماده ۱۲۵)

۶- ارسال پرونده به مرجع تجدیدنظر

چنانچه دادخواست تجدیدنظر در مهلت قانونی تقدیم شده باشد، مدیر دفتر دادگاه بدوی پس از تکمیل آن، پرونده را ظرف دو روز به مرجع تجدیدنظر ارسال می دارد. (تبصره یک ماده ۳۳۹)

۷- اعلام نقایص دادخواست تجدیدنظرخواهی

هر دادخواستی که نکات یاد شده در بندهای ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ ماده ۳۴۱ و مواد ۳۴۲ و ۳۴۳ در آن رعایت نشده باشد به جریان نمی افتد و مدیر دفتر دادگاه بدوی ظرف دو روز از تاریخ وصول دادخواست، نقایص را به طور تفصیل به دادخواست دهنده به طور کتبی اطلاع می دهد. (ماده ۳۴۵)

۸- ارسال دادخواست تجدیدنظر و پیوستها برای طرف دعوی، مدیر دفتر دادگاه بدوی ظرف دو روز از تاریخ وصول دادخواست و ضمائم آن و یا پس از رفع نقص یک نسخه از دادخواست و پیوستهای آن را برای طرف دعوی می فرستد. (ماده ۳۴۶)

۹- اعلام نقایص دادخواست فرجامی

دادخواستی که برابر مقررات یاد شده در مواد ۳۸۱ و ۳۸۲ تقدیم نشده یا هزینه

دادرسی آن پرداخت نگردیده باشد به جریان نمی‌افتد. مدیر دفتر دادگاه در موارد یاد شده ظرف دو روز از تاریخ رسید دادخواست نقایص آن را به طور مشخص به دادخواست‌دهنده اخطار می‌نماید و از روز ابلاغ ده روز به او مهلت می‌دهد که نقایص را رفع کند. (ماده ۳۸۳)

۱۰- ارسال پرونده به دادگاه

مدیر دفتر ظرف دو روز از تاریخ وصول دادخواست اعسار، پرونده را به نظر قاضی دادگاه می‌رساند تا چنانچه حضور شهود را در جلسه دادرسی لازم بدانند به مدعی اعسار اخطار شود که در روز مقرر شهود خود را حاضر نماید. (ماده ۵۰۷)

ب- مهلت سه روزه

۱- دادخواست جلب ثالث

هر یک از اصحاب دعوی که جلب شخص ثالث را لازم بدانند باید ظرف سه روز پس از جلسه با تقدیم دادخواست از دادگاه درخواست جلب او را بنمایند، چه دعوی در مرحله نخستین باشد یا تجدیدنظر. (مواد ۱۳۵ و ۱۳۶)

پ- مهلت پنج روزه

۱- فاصله زمانی بین ابلاغ وقت و روز دادرسی

وقت جلسه دادگاه باید طوری معین شود که فاصله بین ابلاغ وقت به اصحاب دعوی و روز جلسه کمتر از پنج روز نباشد. (ماده ۶۴)

۲- پاکت‌نویس و امضای رأی دادگاه

رأی دادگاه باید ظرف پنج روز از تاریخ صدور پاکت‌نویس شده و به امضای دادرس یا دادرسان صادرکننده رأی برسد. (ماده ۲۹۷)

ت - مهلت یک هفته

۱- ابلاغ احضاریه گواه

احضاریه گواه یا گواهان باید حداقل یک هفته قبل از تشکیل دادگاه به آنان ابلاغ شود. (ماده ۲۴۲)

۲- ایداع دستمزد کارشناس

هرگاه ظرف مدت یک هفته از تاریخ ابلاغ، دستمزد کارشناس ایداع نشود، کارشناسی از عداد دلایل خارج می‌شود. (ماده ۲۵۹)

۳- اعتراض به نظر کارشناس

وصول نظر کارشناس به طرفین ابلاغ خواهد شد، طرفین دعوی می‌توانند ظرف یک هفته از تاریخ ابلاغ به دفتر دادگاه مراجعه کنند و با ملاحظه نظر کارشناس چنانچه مطلبی دارند نفیاً یا اثباتاً به طور کتبی اظهار نمایند. (ماده ۲۶۰)

۴- انشاء و اعلام رأی

پس از اعلام ختم دادرسی در صورت امکان دادگاه در همان جلسه انشای رأی نموده و به اصحاب دعوی اعلام می‌نماید در غیر این صورت حداکثر ظرف یک هفته انشاء و اعلام رأی می‌کند. (ماده ۲۹۵)

ث - مهلت ده روزه

۱- رفع نقص دادخواست مرحله بدوی

در موارد مذکور در ماده ۵۳، خواهان ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ مهلت دارد تا نقایص دادخواست را رفع نماید. (ماده ۵۴)

۲- اعتراض به قرار رد دادخواست صادره از دفتر دادگاه

چنانچه خواهان در مهلت مقرر اقدام به رفع نقص ننماید، دادخواست به موجب قراری که مدیر دفتر و در غیبت مشارالیه، جانشین او صادر می‌کند، رد می‌گردد. این قرار

به خواهان ابلاغ و نامبرده می‌تواند ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ به همان دادگاه شکایت نماید. رأی دادگاه در این خصوص قطعی است. (ماده ۵۴)

۳- رفع نقص دادخواست مرحله بدوی

در صورتی که دادخواست ناقص باشد و دادگاه نتواند رسیدگی کند جهات نقص را قید نموده پرونده را به دفتر اعاده می‌دهد. موارد نقص طی اخطاریه به خواهان ابلاغ می‌شود، خواهان مکلف است ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ نواقص اعلام شده را تکمیل نماید. (ماده ۶۶)

۴- اعتراض به قرار رد دادخواست صادره از دفتر دادگاه

هرگاه خواهان در مهلت مقرر نواقص دادخواست را رفع ننماید، دفتر دادگاه به موجب صدور قرار، دادخواست را رد خواهد کرد. این قرار ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ قابل شکایت در همان دادگاه می‌باشد رأی دادگاه در این خصوص قطعی است. (ماده ۶۶)

۵- اعاده اوراق قضایی

برای ابلاغ در محل کارکنان دولت و مؤسسات مأمور به خدمات عمومی و شرکتها، اوراق به کارگزینی قسمت مربوط یا نزد رئیس کارمند مربوط ارسال می‌شود. اشخاص یاد شده مسؤول اجرای ابلاغ می‌باشند و باید حداکثر به مدت ده روز اوراق را اعاده نمایند، در غیر این صورت به مجازات مقرر در قانون رسیدگی به تخلفات اداری محکوم می‌گردند. (تبصره یک ماده ۶۸)

۶- تقدیم دادخواست نسبت به اصل خواسته

در صورتی که درخواست‌کننده تأمین تا ده روز از تاریخ صدور قرار تأمین خواسته نسبت به اصل دعوی دادخواست ندهد، دادگاه به درخواست خواننده، قرار تأمین را لغو می‌نماید. (ماده ۱۱۲)

۷- اعتراض نسبت به صدور قرار تأمین

قرار تأمین به طرف دعوی ابلاغ می‌شود، نامبرده حق دارد ظرف ده روز به این قرار اعتراض نماید. (ماده ۱۱۶)

۸- ارائه دفاعیات

در صورتی که قرار تأمین اجراء گردد و خواهان به موجب حکم قطعی محکوم به بطلان دعوی شود و یا حقی برای او به اثبات نرسد، خوانده حق دارد ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ حکم قطعی، خساراتی را که از قرار تأمین به او وارد شده است با تسلیم دلایل به صادرکننده قرار، مطالبه کند. مطالبه خسارت در این مورد بدون رعایت تشریفات آیین دادرسی مدنی و پرداخت هزینه دادرسی صورت می‌گیرد. مفاد تقاضا به طرف ابلاغ می‌شود تا چنانچه دفاعی داشته باشد ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ با دلایل آن عنوان کند. (ماده ۱۲۰)

۹- تسلیم اصل سند موضوع ادعای جعل

ادعای جعلیت و دلایل آن به دستور دادگاه به طرف مقابل ابلاغ می‌شود، در صورتی که طرف به استفاده از سند باقی باشد، موظف است ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ، اصل سند موضوع ادعای جعل را به دفتر دادگاه تسلیم نماید...

چنانچه در موعد مقرر صاحب سند از تسلیم آن به دفتر خودداری کند، سند از عداد دلایل او خارج خواهد شد. (ماده ۲۲۰)

۱۰- اعتراض به قرار رد دادخواست تجدیدنظر

اگر مشخصات تجدیدنظر خواه در دادخواست تعیین نشده و معلوم نباشد که دادخواست‌دهنده چه کسی می‌باشد یا اقامتگاه او معلوم نباشد و قبل از انقضای مهلت، دادخواست تکمیل یا تجدید نشود، پس از انقضای مهلت، دادخواست یاد شده به موجب قرار دادگاهی که دادخواست را دریافت نموده رد می‌گردد. این قرار نسبت به اصحاب دعوی ظرف ده روز از تاریخ الصاق به دیوار دادگاه قابل اعتراض در دادگاه تجدیدنظر خواهد بود. (ماده ۳۴۴)

۱۱- رفع نقص دادخواست تجدیدنظر

هرگاه در دادخواست تجدیدنظر نکات یاد شده در بندهای (۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶) ماده ۳۴۱ و مواد ۳۴۲ و ۳۴۳ رعایت نشده باشد دادخواست‌دهنده ده روز از تاریخ ابلاغ مهلت دارد که نقایص را رفع کند و اگر محتاج به تجدید دادخواست است آن را تجدید نماید. در غیر این صورت برابر تبصره ۲ ماده ۳۳۹ اقدام خواهد شد. (ماده ۳۴۵)

۱۲- مبادله لوایح در مرحله تجدیدنظرخواهی

مدیر دفتر دادگاه بدوی ظرف دو روز از تاریخ وصول دادخواست و ضامائم آن، یک نسخه از دادخواست و پیوستهای آن را برای طرف دعوی می‌فرستد که ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ پاسخ دهد، پس از انقضای مهلت یاد شده اعم از این که پاسخی رسیده یا نرسیده باشد، پرونده را به مرجع تجدیدنظر می‌فرستد. (ماده ۳۴۶)

۱۳- رفع نقص دادخواست

عدم رعایت شرایط قانونی دادخواست و یا عدم رفع نقص آن در موعد مقرر قانونی در مرحله بدوی موجب نقض رأی در مرحله تجدیدنظر نخواهد بود. در این موارد دادگاه تجدیدنظر به دادخواست‌دهنده بدوی اخطار می‌کند که ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ نسبت به رفع نقص اقدام نماید. در صورت عدم اقدام و همچنین در صورتی که سمت دادخواست‌دهنده محرز نباشد دادگاه رأی صادره را نقض و قرار رد دعوی بدوی را صادر می‌نماید. (ماده ۳۵۰)

۱۴- رفع نقص دادخواست

دادخواستی که برابر مقررات یادشده در مواد ۳۸۱ و ۳۸۲ تقدیم نشده و یا هزینه دادرسی آن پرداخت نگردیده باشد به جریان نمی‌افتد. دادخواست‌دهنده ده روز از تاریخ ابلاغ مهلت دارد که نقایص را رفع کند. (ماده ۳۸۳)

۱۵- رفع نقص

چنانچه دادخواست تقدیمی ناقص باشد دفتر دادستان کل کشور به تقدیم‌کننده

دادخواست ابلاغ می نماید که ظرف ده روز از آن رفع نقص کند. هرگاه در مهلت مذکور اقدام به رفع نقص نشود دادخواست قابل ترتیب اثر نخواهد بود. (تبصره ماده ۳۸۸)

۱۶- معرفی یا تعیین داور

در مواردی که طرفین معامله یا قرارداد متعهد به معرفی داور شده ولی داور یا داوران خود را معین نکرده باشند و در موقع بروز اختلاف نخواهند و یا نتوانند در معرفی داور اختصاصی خود اقدام و یا در تعیین داور ثالث تراضی نمایند و تعیین داور به دادگاه یا شخص ثالث نیز محول نشده باشد، یک طرف می تواند داور خود را معین کرده به وسیله اظهارنامه رسمی به طرف مقابل معرفی و درخواست تعیین داور نماید و یا نسبت به تعیین داور ثالث تراضی کند. در این صورت طرف مقابل مکلف است ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ اظهارنامه داور خود را معرفی و یا در تعیین داور ثالث تراضی نماید. هرگاه تا انقضای مدت یاد شده اقدام نشود، ذی نفع می تواند حسب مورد برای تعیین داور به دادگاه مراجعه نماید. (ماده ۴۵۹)

۱۷- اعلام نظر در مورد داور

..... هر یک از طرفین می توانند با معرفی داور مورد نظر خود وسیله اظهارنامه از طرف مقابل درخواست نماید که ظرف ده روز از تاریخ ابلاغ اظهارنامه نظر خود را در مورد داور واحد اعلام کند و یا حسب مورد در تعیین جانشین داور متوفی یا مستعفی یا داورى که انتخاب او وسیله ثالث متعذر گردیده اقدام نماید. در صورتی که با انقضای مهلت، اقدامی به عمل نیاید. برابر قسمت اخیر ماده ۴۵۹ عمل خواهد شد. (ماده ۴۶۰)

۱۸- رد داور

در مواردی که داور با قرعه تعیین می شود هریک از طرفین می توانند پس از اعلام در جلسه، در صورت حضور و در صورت غیبت از تاریخ ابلاغ تا ده روز داور تعیین شده را رد کنند. (ماده ۴۷۱)

ج- مهلت بیست روزه

۱- مطالبه خسارت

در صورتی که تأمین اجراء گردد و خواهان به موجب رأی قطعی محکوم به بطلان دعوی شود و یا حقی برای او به اثبات نرسد، خواننده حق دارد ظرف بیست روز از تاریخ ابلاغ حکم قطعی، خساراتی را که از قرار تأمین خواسته به او وارد شده است با تسلیم دلایل به دادگاه صادر کننده قرار، مطالبه کند. مطالبه خسارت در این مورد بدون رعایت تشریفات آیین دادرسی مدنی و پرداخت هزینه دادرسی صورت می‌گیرد... در صورتی که خواننده در مهلت مقرر مطالبه خسارت ننماید وجهی که بابت خسارت احتمالی سپرده شده به درخواست خواهان به او مسترد می‌شود. (ماد ۱۲۰)

۲- واخواهی اشخاص مقیم ایران

مهلت واخواهی از احکام غیابی برای کسانی که مقیم کشورند بیست روز از تاریخ ابلاغ واقعی خواهد بود. (ماده ۳۰۶)

۳- تقدیم دادخواست پس از صدور دستور موقت

پس از صدور دستور موقت در صورتی که از قبل اقامه دعوا نشده باشد، درخواست‌کننده باید حداکثر ظرف بیست روز از تاریخ صدور دستور، به منظور اثبات دعوی خود به دادگاه صالح مراجعه و دادخواست خود را تقدیم و گواهی آن را به دادگاهی که دستور موقت صادر کرده تسلیم نماید در غیر این صورت دادگاه صادرکننده دستور موقت به درخواست طرف، از آن رفع اثر خواهد کرد. (ماد ۳۱۸)

۴- تجدیدنظرخواهی اشخاص مقیم ایران

مهلت درخواست تجدیدنظر اصحاب دعوی، برای اشخاص مقیم ایران بیست روز از تاریخ ابلاغ یا انقضای مدت واخواهی است. (ماده ۳۳۶)

۵- اعتراض به رأی دادگاه تجدیدنظر

در مواردی که رأی دادگاه تجدیدنظر مبنی بر محکومیت خواننده باشد و خواننده یا

وکیل او در هیچ یک از مراحل دادرسی حاضر نبوده و لایحه دفاعیه و یا اعتراضیه‌ای هم نداده باشند رأی دادگاه تجدیدنظر ظرف مدت بیست روز پس از ابلاغ واقعی به محکوم علیه یا وکیل او قابل اعتراض و رسیدگی در همان دادگاه تجدیدنظر می‌باشد رأی صادره قطعی است. (ماده ۳۶۶)

۶- مبادله لوایح در مرحله فرجام‌خواهی

در صورتی که دادخواست فرجام‌خواهی تکمیل باشد، مدیر دفتر دادگاه یک نسخه از دادخواست و پیوستهای آن را برای طرف دعوی، ارسال می‌دارد تا ظرف بیست روز به طور کتبی پاسخ دهد. پس از انقضای مهلت یاد شده اعم از این که پاسخ رسیده یا نرسیده باشد، پرونده را همراه با پرونده مربوط به رأی فرجام خواسته، به دیوان عالی کشور می‌فرستد. (ماده ۳۸۵ و ۴۱۳)

۷- فرجام‌خواهی اشخاص مقیم ایران

مهلت درخواست فرجام‌خواهی برای اشخاص ساکن ایران بیست روز می‌باشد. (ماده ۳۹۷)

۸- اعتراض ثالث

اگر رسیدگی به اعتراض (اعتراض ثالث) برابر ماده ۴۲۱ با دادگاه دیگری باشد مدت بیست روز به اعتراض‌کننده مهلت داده می‌شود که دادخواست خود را به دادگاه مربوط تقدیم نماید. چنانچه در مهلت مقرر اقدام نکند دادگاه رسیدگی به دعوا را ادامه خواهد داد. (ماده ۴۲۳)

۹- اعاده دادرسی اشخاص مقیم ایران

مهلت درخواست اعاده دادرسی برای اشخاص مقیم ایران بیست روز (حسب مورد) از تاریخ ابلاغ یا انقضای مهلت و اخواهی و درخواست تجدیدنظر می‌باشد. (ماده ۴۲۷)

۱۰- تصحیح رأی داور

داور یا داوران مکلفند ظرف بیست روز از تاریخ تقاضای تصحیح رأی، اتخاذ تصمیم نمایند. (ماده ۴۷۸)

۱۱- اجرای رأی داور

هرگاه محکوم علیه تا بیست روز بعد از ابلاغ، رأی داوری را اجرا ننماید، دادگاه ارجاع کننده دعوا به داوری یا دادگاهی که صلاحیت رسیدگی به اصل دعوا را دارد مکلف است به درخواست طرف ذی نفع طبق رأی داور برگ اجرایی صادر کند. اجرای رأی برابر مقررات قانونی می باشد. (ماده ۴۸۸)

۱۲- درخواست ابطال رأی داور

در مورد ماده ۴۸۹ هریک از طرفین می تواند ظرف بیست روز بعد از ابلاغ رأی داور از دادگاهی که دعوا را ارجاع به داوری کرده یا دادگاهی که صلاحیت رسیدگی به اصل دعوا را دارد. حکم به بطلان رأی داور را بخواهد. (ماده ۴۹۰)

چ- مهلت یک ماهه

۱- عدم تأدیه هزینه انتشار آگهی

در هر مورد که هزینه انتشار آگهی ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ اخطاریه دفتر تأدیه نشود، دادخواست به وسیله دفتر رد خواهد شد. (ماده ۵۵)

۲- فاصله زمانی بین انتشار آگهی تا جلسه رسیدگی

تاریخ انتشار آگهی تا جلسه رسیدگی نباید کمتر از یک ماه باشد. (ماده ۷۳)

۳- طرح دعوی برای مطالبه خسارت

در خصوص تأمین اخذ شده از متقاضی دستور موقت یا رفع اثر از آن، چنانچه ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ رأی نهایی، برای مطالبه خسارت طرح دعوی نشود، به دستور دادگاه از مال مورد تأمین رفع توقیف خواهد شد. (ماده ۳۲۴)

۴- فرجام خواهی موضوع ماده ۳۸۷

مهلت تقدیم دادخواست فرجامی موضوع ماده ۳۸۷ یک ماه حسب مورد از تاریخ انقضای مهلت فرجام‌خواهی یا قطعی شدن قرار رد دادخواست فرجامی یا ابلاغ رأی دیوان عالی کشور در خصوص تأیید قرار رد دادخواست فرجامی می‌باشد. (تبصره ماده ۳۸۷)

ح- مهلت دو ماهه

۱- فاصله زمانی بین ابلاغ وقت و روز جلسه

در مواردی که نشانی طرفین دعوی یا یکی از آنها در خارج از کشور باشد فاصله بین ابلاغ وقت و روز جلسه کمتر از دو ماه نخواهد بود. (ماده ۶۴)

۲- واخواهی اشخاص مقیم خارج کشور

مهلت واخواهی از احکام غیابی برای کسانی که خارج از کشور اقامت دارند دو ماه از تاریخ ابلاغ واقعی خواهد بود. (ماده ۳۰۶)

۳- تجدیدنظر خواهی اشخاص مقیم خارج کشور

مهلت درخواست تجدیدنظر اصحاب دعوی برای اشخاص مقیم خارج از کشور دو ماه از تاریخ ابلاغ یا انقضای مدت واخواهی است. (ماده ۳۳۶)

۴- فرجام‌خواهی اشخاص مقیم خارج از کشور

مهلت درخواست فرجام‌خواهی برای اشخاص مقیم خارج دو ماه حسب مورد از روز ابلاغ یا از تاریخ انقضای مهلت تجدیدنظر می‌باشد. (مواد ۳۹۷ و ۳۹۸)

۵- اعاده دادرسی اشخاص مقیم خارج از کشور

مهلت درخواست اعاده دادرسی برای اشخاص مقیم خارج از کشور دو ماه حسب مورد از تاریخ ابلاغ رأی حضوری قطعی یا از تاریخ انقضای مهلت واخواهی و درخواست تجدیدنظر رأی غیابی می‌باشد. (ماده ۴۲۷)

خ- مهلت سه ماهه

۱- عدم تعیین مدت داوری

در مواردی که طرفین به موجب قرارداد ملزم شده‌اند که در صورت بروز اختلاف بین آنان شخص یا اشخاص معینی داوری نمایند اگر مدت داوری معین نشده باشد مدت آن سه ماه و ابتدای آن از روزی است که موضوع برای انجام داوری به داور یا تمام داوران ابلاغ می‌شود. این مدت با توافق طرفین قابل تمدید است. (تبصره ماده ۴۸۴)

بخش دوم

مواعد ناظر بر مراحل دادرسی

این مواعد در قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ عبارتند از: ۱- اولین جلسه رسیدگی ۲- تا اولین جلسه رسیدگی ۳- تا پایان اولین جلسه دادرسی ۴- مادام که دادرسی تمام نشده ۵ مادام که ختم دادرسی اعلام نشده ۶- هر مرحله از مراحل دادرسی ۷- مادام که حکم قطعی صادر نشده.

اینک موارد و اعمالی که در هر یک از این مراحل می‌تواند انجام شود

الف- در اولین جلسه رسیدگی

۱- رسیدگی به اعتراض نسبت به قرار تأمین

قرار تأمین به طرف دعوی ابلاغ می‌شود، نامبرده حق دارد ظرف ده روز به این قرار اعتراض نماید. دادگاه در اولین جلسه به اعتراض رسیدگی نموده و نسبت به آن تعیین تکلیف می‌نماید. (ماده ۱۱۶)

۲- اظهار جهات و دلایل جلب ثالث

محکوم علیه غیابی در صورتی که بخواهد درخواست جلب ثالث را بنماید، باید دادخواست جلب را با دادخواست اعتراض توأمأً به دفتر دادگاه تسلیم کند، معترض

علیه نیز حق دارد در اولین جلسه رسیدگی به اعتراض، جهات و دلایل خود را اظهار کرده ظرف سه روز دادخواست جلب ثالث را تقدیم دادگاه نماید. (ماده ۱۳۶)

ب- تا اولین جلسه دادرسی

۱- استرداد دادخواست

خواهان می‌تواند تا اولین جلسه دادرسی دادخواست خود را مسترد کند. در این صورت دادگاه قرار ابطال دادخواست صادر می‌نماید. (بند الف ماده ۱۰۷)

۲- اظهار تردید یا انکار نسبت به دلایل و اسناد

اظهار تردید یا انکار نسبت به دلایل و اسناد ارائه شده حتی الامکان باید تا اولین جلسه دادرسی به عمل آید... نسبت به مدارکی که در مرحله واخواهی مورد استفاده واقع می‌شود نیز اظهار تردید یا انکار باید تا اولین جلسه دادرسی به عمل آید. (ماده ۲۱۷)

۳- ادعای جعلیت نسبت به اسناد و مدارک

ادعای جعلیت نسبت به اسناد و مدارک ارائه شده باید برابر ماده ۲۱۷ این قانون (تا اولین جلسه دادرسی) با ذکر دلیل اقامه شود، مگر این که دلیل ادعای جعلیت بعد از موعد مقرر و قبل از صدور رأی یافت شده باشد در غیر این صورت دادگاه به آن ترتیب اثر نمی‌دهد. (ماده ۲۱۹)

پ- تا پایان اولین جلسه دادرسی

۱- ایرادات

ایرادات و اعتراضات باید تا پایان اولین جلسه دادرسی به عمل آید مگر این که سبب ایراد متعاقباً حادث شود. (ماده ۸۷)

۲- اقامه دلایل جدید از سوی خوانده

در صورتی که خواننده تا پایان جلسه اول دادرسی دلایلی اقامه کند که دفاع از آن برای خواهان جز با ارائه اسناد جدید مقدور نباشد در صورت تقاضای خواهان و تشخیص موجه بودن آن از سوی دادگاه، مهلت مناسب داده خواهد شد. (ماده ۹۷)

۳- افزایش یا تغییر خواسته

افزودن خواسته یا تغییر نحوه دعوی یا خواسته یا درخواست در صورتی ممکن است که با دعوی طرح شده مربوط بوده و منشأ واحدی داشته باشد و تا پایان اولین جلسه به دادگاه اعلام شده باشد. (ماده ۹۸)

۴- جلب شخص ثالث

هر یک از اصحاب دعوی که جلب شخص ثالثی را لازم بدانند، می‌توانند تا پایان جلسه اول دادرسی جهات و دلایل خود را اظهار کرده و ظرف سه روز پس از جلسه یا تقدیم دادخواست از دادگاه درخواست جلب او را بنمایند، چه دعوی در مرحله نخستین باشد یا تجدیدنظر. (ماده ۱۳۵)

۵- دادخواست متقابل

دادخواست دعوای متقابل باید تا پایان اولین جلسه دادرسی تقدیم شود. (ماده ۱۴۳)

۶- تقاضای اخذ تأمین از اتباع دولتهای خارجی

اتباع دولتهای خارجی، چه خواهان اصلی باشند و یا به عنوان شخص ثالث وارد دعوی گردند بنا به درخواست طرف دعوی، برای تأدیه خسارتی که ممکن است بابت هزینه دادرسی و حق الوکاله به آن محکوم گردند باید تأمین مناسب بپسارند. درخواست اخذ تأمین فقط از خواننده تبعه ایران و تا پایان جلسه اول دادرسی پذیرفته می‌شود. (ماده ۱۴۴)

ت- مادام که دادرسی تمام نشده است

است داد دعوی

خواهان می تواند مادامی که دادرسی تمام نشده دعوی خود را استرداد کند، در این صورت دادگاه قرار رد دعوی صادر می نماید. (بند ب ماده ۱۰۷)

ث - تا وقتی که ختم دادرسی اعلام نشده است

ورود شخص ثالث

هرگاه شخص ثالثی در موضوع دادرسی اصحاب دعوی اصلی برای خود مستقلاً حقیر قائل باشد و یا خود را در محق شدن یک از طرفین ذی نفع بداند، می تواند تا وقتی که ختم دادرسی اعلام نشده است، وارد دعوی گردد چه این که رسیدگی در مرحله بدوی باشد یا در مرحله تجدیدنظر. (ماده ۱۳۰)

ج - در هر مرحله ای از مراحل دادرسی

۱- تقلیل (کاستن) خواسته

خواهان می تواند خواسته خود را که در دادخواست تصریح کرده در تمام مراحل دادرسی کم کند. (ماده ۹۸)

۲- خاتمه دادن دعوی به طریق سازش

در هر مرحله از دادرسی مدنی طرفین می توانند دعوی خود را به طریق سازش خاتمه دهند. (ماده ۱۷۸)

۳- ارجاع منازعه و اختلاف به داوری

کلیه اشخاص که اهلیت اقامه دعوی دارند می توانند با تراضی یکدیگر منازعه و اختلاف خود را خواه در دادگاههای طرح شده یا نشده باشد و در صورت طرح در هر مرحله ای از رسیدگی باشد، به داوری یک یا چند نفر ارجاع دهند. (ماده ۴۵۴)

چ - تا وقتی که حکم قطعی نشده باشد

درخواست تأمین خواسته

خواهان می‌تواند قبل از تقدیم دادخواست یا ضمن دادخواست راجع به اصل دعوی یا در جریان دادرسی تا وقتی که حکم قطعی صادر نشده است از دادگاه درخواست تأمین خواسته نماید. (ماده ۱۰۸)

تکلمه

۱- مهلت اعتراض به قرارهای رد دادخواست صادره از دفتر دادگاه بدوی، ده روز از تاریخ ابلاغ قرار می‌باشد. (مواد ۵۳ و ۶۶)

۲- مهلت اعتراض به قرارهای رد دادخواست صادره از دادگاه بدوی برای اشخاص مقیم ایران بیست روز از تاریخ ابلاغ پیش‌بینی شده است. (مواد ۳۳۶، تبصره ۲ ماده ۳۳۹ و ۳۴۵ و ۳۸۳ و ۳۸۴) مع‌ذلک مهلت اعتراض نسبت به قرار رد دادخواست صادره از دادگاه بدوی موضوع ماده ۳۴۴ ظرف ده روز از تاریخ الصاق به دیوار پیش‌بینی شده است.

۳- مهلت رفع نقص یا تجدید دادخواست در کلیه موارد و در تمام مراحل دادرسی (بدوی - تجدیدنظر، فرجام) برای اشخاص مقیم ایران، ده روز از تاریخ ابلاغ می‌باشد. (مواد ۵۴، ۶۶، ۳۴۵، ۳۵، ۳۸۳ تبصره ماده ۳۸۸) و برای اشخاص مقیم خارج از کشور دوماه از تاریخ ابلاغ خواهد بود. (ماده ۴۴۶)

۴- مهلت تقاضای تأمین خواسته خواهان تا وقتی است که حکم قطعی صادر نشده است (ماده ۱۰۸) در حالی که برای تقاضای تأمین از ناحیه خواننده مهلتی پیش‌بینی شده است. (ماده ۱۰۹)

۵- مهلت پیش‌بینی برای مطالبه خسارت ناشی از اجرای قرار تأمین خواسته بیست روز از تاریخ ابلاغ حکم قطعی است (ماده ۱۲۰) در حالی که مهلت مقرر برای مطالبه

خسارت ناشی از اجرای دستور موقت یک ماه از تاریخ ابلاغ رأی نهایی می‌باشد.
(ماده ۳۲۴)

۶- مهلت و اخواهی از احکام حقوقی برای اشخاص مقیم ایران بیست روز از تاریخ ابلاغ واقعی است (ماده ۳۰۶) ولی مهلت و اخواهی از احکام کیفری ده روز از تاریخ ابلاغ واقعی می‌باشد. (ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک)

۷- در قانون آ.د.م مهلت و اخواهی برای اشخاص مقیم خارج دو ماه پیش‌بینی شده است (ماده ۳۰۶) ولی در قانون آ.د.ک مهلت و اخواهی برای کلیه اشخاص یکسان مقرر شده است. (ماده ۲۱۷ ق.آ.د.ک)

* * *

هرچه زود برآید، دیر نپاید.

خاک مشرق شنیده‌ام که کنند به چهل سال کاسه‌ای چینی

صد به روزی کنند در سردست لاجرم قیمتش همی بینی!

* * *

سرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد

و آدمی بچه ندارد خیر و عقل و تمیز

آن که ناگاه کسی گشت به چیزی نرسید

وین به تمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز

آبگینه همه جا بایی از آن قدرش نیست

لعل دشوار به دست آید، از آن است عزیز

گلستان سعدی، باب هشتم